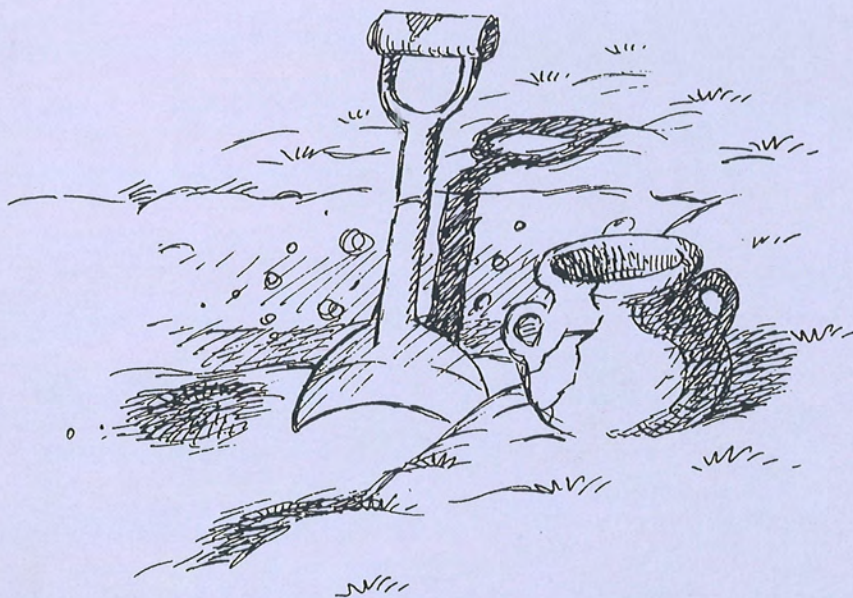

UTSKRIFT

1

◇1991◇

INNEHÅLL

<i>Erik Rosengren</i>	Skift-F7	1
<i>Lennart Carlie</i>	Översandade boplatser - ett djupliggande problem	5
<i>Martin Carlsson</i>	Vävtynghder	13
<i>Christina Rosén</i>	"Backastugn wid Gräsåhs"	17
<i>Louise Deutgen</i>	En medeltida huvudgård?	25
<i>Birgitta Pålsson</i> <i>Bert Åkesson</i>	En spann halländsk Maglemose- kultur	35

HALLANDS LÄN

ÖVERSANDADE BOPLATSER - ETT DJUPLIGGANDE PROBLEM

Av Lennart Carlie

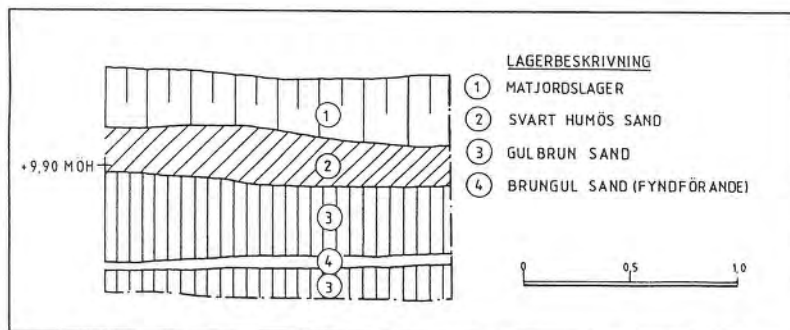
I samband med en exploateringsundersökning vid Snapparp, 15 km söder om Halmstad, påträffades en neolitisk uppehållsplats. Denna hade varit frekventerad under större delen av neolitikum vilket bekräftades av en riklig mängd flinta och keramik. Platsen var belägen omedelbart intill Lagan och ca 1 km från dess utlopp i Laholmsbukten. Utifrån svallad keramik har det varit möjligt att fastslå att platsen under tidigneolitikum varit i det närmaste kustbunden. Den yngre keramiken uppvisade inte dessa tendenser vilket tyder på att den regression som ägde rum under senare delen av neolitikum givit platsen ett något mer skyddat läge (Carlie 1988 s 5ff).

Att platsen varit kraftigt utsatt för vädrets makter framgick vid undersökningen då samtliga fynd påträffades inom samma horisontella lager. Såväl de tidig- och mellanneolitiska som de senneolitiska fynden kunde stratigrafiskt inte skiljas åt utan låg väl samlade inom ett ca 5-10 cm tjockt fyndförande lager. Inom det undersökta området som uppgick till omkring 370 m² påträffades endast en anläggning. Genom en C¹⁴-analys framgår det emellertid att anläggningen inte har med aktiviteter från neolitisk tid att göra. I stället visar dateringen att platsen även varit utnyttjad under bronsåldern trots att fynden inte givit några upplysningar härom.

Vad som tilldrar sig intresset för Snapparp är det djup på vilket det fyndförande lagret påträffades. Platsen har tilldragit sig intresset vid flertalet tillfällen under de senaste hundra åren. Bl a besökte intendenten G Sarauw från arkeologiska avdelningen vid Göteborgs Museum Snapparp under 1910-talet. Även Holger Arbman uppmärksammade platsen i

samband med skriftverket om Hallands historia (Arbman 1954 s 35ff). De iakttagelser som finns rapporterade av ovan nämnda författare grundas i sin tur på en grävningsrapport signerad kapten J A Lagergren. Denne undersökte 1878 en bronsåldershög vid Snapparp och kunde under den fortlöpande utgrävningen konstatera att det förekom keramik och flinta i högens fyllnadsmassor. I ytterligare en publikation förekommer uppgifter om ett ca 12 cm tjockt och närmast svart kulturlager omedelbart under humuslagret (Ewald 1928 s 117f). I anslutning till kulturlagret skulle det ha påträffats såväl neolitisk keramik som flintartefakter. Dessa iakttagelser har därefter följt med Snapparpsboplatsen i publikationer under mer än 100 år utan att underställas någon mer noggrann granskning.

Möjligheterna för detta gavs i samband med en exploateringsundersökning författaren genomförde för Stiftelsen Hallands Länsmuseer i Halmstad. Resultaten härifrån visade mycket riktigt på ett närmast svart lager vilket sträckte sig över större delen av undersökningsområdet. Lagret var emellertid fyndtomt och visade sig vid en senare analys utgöra resterna efter en tidigare hedmark med ett rikt inslag av ljung (Carlie 1988 s 8). Därmed kunde också undersökningen vid Snapparp slutat om inte vetgirigheten resulterat i att gå ytterligare på djupet med grävmaskinen för att utröna varifrån keramiken och flintan kommit. Svaret erhöles på mer än 75 cm djup under nuvarande markhorisont och ca 50 cm under det s k

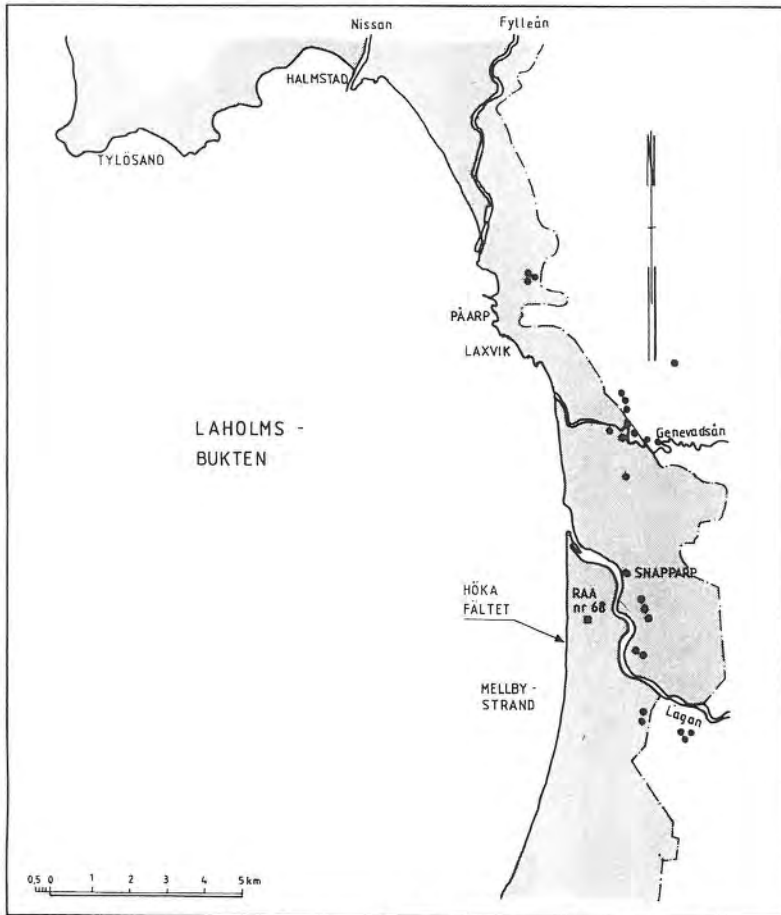

Figur 2 Tvärsnitt av lagerföljden vid Snapparpsboplatsen. Av profilen kan utläsas att det fyndförande lagret var täckt med mer än 50 cm sand

kulturlagret. På denna nivå var det möjligt att följa en mycket ljus färgskiftning i den annars sterila sanden. Lagret sträckte sig över hela området om än med vissa smärre färgförändringar. På ett tidigt stadium konstaterades att all flinta och keramik härrörde från detta lager (fig 1). Vad som påträffades vid Snapparp var ett fenomen som i många fall kan ställa till stora bekymmer i samband med exploateringsundersökningar, nämligen översandade boplatser. Detta är ett fenomen som på intet sätt är nytt men likväl ställs man inför stora problem var gång det görs undersökningar inom områden där sådana fenomen kan förekomma. Särskilt gäller detta i kustområden där jordmånen består av mycket lätta sandjordar eller på platser med stora sanddyneområden.

Ett sådant område utgörs av sträckan från Halmstad ner till gränsen mot Skåne. I Hallands landsbeskrifning från 1729 framgår det att markerna till åtskilliga gårdar i Skummeslöv, Laholm, Trönninge samt Eldsberga socknar var "fördärwat af flugsanden" (s 288ff). Samma förhållande kan hundra år senare utläsas för området kring Tönnersa och Gullbranna där det heter att "Flygsanden har redan yrt över en betydlig del av Tönnersa utmark och hotar vidare både Tönnersa och Gullbranna" (Bexell 1817-18 s 89). Grunden till sandflykten, menar forskare, ligger bl a i att man mot slutet av 1500-talet började odla upp tidigare nedlagda åkerarealer. Likaså började den sandbindande tången användas som gödsel i allt större utsträckning (Sandklef 1956 s 45f).

Likaså har kustområdet fram till slutet av förra seklet inte varit trädbevuxet utan vegetationen har till större delen varit av lågväxande karaktär. Att därigenom kunna förvänta sig att boplatser skulle påträffas direkt under det nuvarande humuslagret kan därför inte tas för givet. Ett exempel på detta är Hökafältet, dvs området väster om Snapparpsboplatzen. Vid G Sarauws besök i Snapparp sökte han spår efter den lokal J A Lagergren undersökte 1878. Genom sitt danska ursprung och att besöket genomfördes under första världskriget blev emellertid kontakten med ortsbefolkningen mycket dålig. Det framgår bl a i Sarauws korrespondens med jägmästaren i

Figur 2 Registrerade boplatser enligt RAÄ:s fornminnesinventering (punkterna) samt område med flygsand (skrafferat).

Snapparp att folket var synnerligen misstänksamt mot honom och vägrade att samtala med honom. Genom ytterligare brevväxling med jägmästaren erhöll Sarauw dock den information han eftersökte. Svaren var emellertid av negativ karaktär då folket i bygden inte hade något minne från de undersökningar Lagergren genomfört. Vad som däremot framgår av jägmästarens brev är att man tidigare, dvs under 1870, -80 och -90-talet påträffat åtskilliga hela och fragmentariska flint- och stenartefakter och då

i synnerhet olika typer av yxor. Det framgår även att det på åtskilliga platser inom Hökafältet uppmärksammats lokaler som av jägmästaren benämns som tillhuggningsplatser där det förekom mer omfattande koncentrationer av flinta. Överförs dessa beskrivningar till dagens arkeologiska terminologi består de iakttagelser han gjort av tydliga boplatslämningar.

Jämför man ovan nämnda iakttagelser med resultaten från Riksantikvarieämbetets senaste fornminnesinventering som i detta område genomfördes 1986 finns där tydliga skillnader. Hökafältet uppvisar idag en närmast total frånvaro av registrerade fornlämningar som ger indikationer på förhistoriska boplatser (fig 2).

Området är idag till större delen beväxt med tall- och björkskogar. Ställvis försvårar dessa framkomligheten och besiktningsförhållandena men det troliga är att detta inte utgör huvudorsaken till frånvaron av boplatslämningar inom Hökafältet idag. I stället består frånvaron av boplatser såväl inom Hökafältet som inom andra kustnära områden utmed Laholmsbukten av att de numera ligger begravda under tjocka lager med sand. Detta antagande illustreras bäst genom fornlämning 68 i Laholms landsförsamling, vilken i inventeringshandlingarna är upptagen som "Stenåldersboplat; uppgift om". I handlingarna framgår det att platsen är belägen inom ett flackt flygsandsfält där vegetationen består av låg vindpinad tallvegetation. Beskrivningen av fornlämningen lyder "Stenåldersboplat, mycket ungefärlig plats. På en tät tallvegetation kan ingen flinta upptäckas. Inget fanns heller vid 1967 års inventering. Enligt V Ewald förekom (1928) en mängd flintavfall, kärnor, spån och små flintskärvor på ett 25 kvm stort område där sanden låg bar".

Vad som ovan nämnts stärker teorin om att det kan finnas åtskilliga boplatser utmed hela Laholmsbuktens kuststräcka. Boplatser som numera inte är synliga vid en ytinventering. Orsaken härtil kan tillskrivas de ca 4,5 miljoner tallplantor som planterades mellan åren 1878-1905 (Botanisk

inventering... 1978 s 14). Dessförinnan fanns här enbart låg marktäckande vegetation vilken inte har kunnat binda sanden på platsen. Därmed försiggick en kraftigare vinderosion än vad fallet är idag och genom borttransporten av sandlager kom de förhistoriska boplatserna i dagen. Genom ovan nämnda skogsplantering förhindrades denna erosion med resultatet att den sand som idag transporteras bort från de strandbundna dynerna samlas i allt tjockare lager under träden. Frånvaron av boplatsslämningar vid Riksantikvarieämbetets senaste inventering visar på att processen här redan nått så långt att platserna numera inte är synbara vid en ytinventering.

Studerar man den topografiska kartan för kuststräckan mellan Halmstad i norr och ner till den skånska gränsen uppvisar denna åtskilliga presumtiva boplatslägen. Vid jämförelser med likartade områden i Skåne har där påträffats talrika boplatser. Skillnaden är att det i Skåne inte förekommit någon mer omfattande översandning (Malmer 1969 s 7f, Jennbert 1984 s 26, Larsson 1980 s 18). Har boplatser påträffats på större djup är denna överlagring ett resultat av de transgressioner och regressioner som ägt rum under atlantisk tid (Larsson 1982 s 24ff).

Man får därför anta att den nuvarande boplatshänsynen i södra Halland inte är representativ för det faktiska förhållandet utan i stället krävs en helt annan undersökningsmetodik för att erhålla en rättvis bild av det förhistoriska samhället. I dessa områden räcker det inte med att bana av humuslagret för att undersöka huruvida det förekommer anläggningar direkt under detta. Frånvaron av anläggningar behöver inte vara liktydigt med att det inte existerat några mer omfattande aktiviteter på platsen, utan tusentals år av erosion kan mycket väl ha raderat bort samtliga spår. Denna iakttagelse kunde konstateras vid Snapparp då det påträffades större och mindre anhopningar av skörbränd sten. Däremot var det omöjligt att härleda dessa till koncentrationer som kunde påvisa reella stensatta härdar. Det fanns ej heller några spår efter sot och träkol liksom frånvaron av den karaktäristiska röda, eldpåverkade sanden var total. Möjligheten är att det

enda som idag finns bevarat efter bosättningar utmed södra Hallandskusten utgörs av större eller mindre ansamlingar av flinta och keramik i den "sterila" sanden. Då djupet ner till de översandade boplatserna kan variera betydligt kan sökandet efter dessa försvåras ytterligare.

För att erhålla bästa möjliga resultat bör förundersökningar av ovan nämnda lokalkategorier även omfatta mer ingående kartstudier med huvudvikten lagd på att spåra karaktäristiska boplatslägen för de olika förhistoriska tidsskeendena. Kunskaper inom det naturvetenskapliga området och då i första hand geologi kan bidra med ytterligare hjälp. Härmed skulle vi direkt vid en provundersökning kunna avgöra ifall den sand som finns under humuslagret är vatten- eller vindavsatt. Detta skulle i sin tur resultera i ett snabbt avgörande huruvida det finns förutsättningar för att påträffa några översandade boplatser. I samband med exploateringsundersökningar är det också av stor vikt att de ekonomiska ramarna tillåter ett mer ingående sökande efter "nålen i höstacken".

Men det viktigaste underlaget är trots allt ett ökat medvetande bland såväl arkeologer som antikvariska myndigheter så att det vid undersökningar i här beskrivna områden ges möjligheter till fördjupade provundersökningar. Tillåter vi oss en mer flexibel undersökningsmetodik kommer detta förhoppningsvis att resultera i att södra Hallands kustband inte förblir den tomma yta som idag uppvisas bland arkeologiska inventeringar och publikationer.

Litteratur

Arbman, H	1954	<i>Hallands forntid. Hallands historia.</i>
Halmstad
Bexell, S P	1817-19	<i>Hallands historia, del I</i>

Botanisk...	1978	<i>Botanisk inventering av Laholmsbuktens och Skummeslövs sanddynsreservat. Planeringsavdelning, Länsstyrelsen Halmstad</i>
Carlie, L	1988	<i>Snapparp - en neolitisk uppehållsplats. Halland 1988. Halmstad</i>
Ewald, V	1928	<i>Fasta fornminnen i Höks härad. Laholm</i>
Hallands...	1984	<i>Hallands landsbeskrifning 1729. Halmstad</i>
Jennbert, K	1984	<i>Den produktiva gåvan. Tradition och innovation i Sydskandinavien för omkring 5300 år sedan. Acta Archeologica Lundensia. Series in 4° No 16 Lund</i>
Larsson, L	1980	<i>Stenåldersjägarnas boplatser och gravar vid Skateholm. Limhamniana 1980. Limhamn</i>
Larsson, L	1982	<i>Segebro. En tidigatlantisk boplatser vid Sege ås mynning. Malmöfynd 4. Malmö</i>
Sandklef, A	1956	<i>Sandflyktsproblemet. Vår bygd 1955-56. Varberg</i>

INNEHÅLL

<i>Erik Rosengren</i>	Skift-F7	1
<i>Lennart Carlie</i>	Översandade boplatser - ett djupliggande problem	5
<i>Martin Carlsson</i>	Vävtynghder	13
<i>Christina Rosén</i>	"Backastugn wid Gräsåhs"	17
<i>Louise Deutgen</i>	En medeltida huvudgård?	25
<i>Birgitta Pålsson</i> <i>Bert Åkesson</i>	En spann halländsk Maglemose- kultur	35
